

Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Erzincan University Journal of Social Sciences Institute

18/1 - Haziran 2025 - E-ISSN-2148-9289

HÜTHÜTÜN HALK HEKİMLİĞİNDE KULLANIMINA İLİŞKİN BİR METİN

A Text on the Use of Hoopoe in Folk Medicine

ÖZKAN DAŞDEMİR

Prof. Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Prof. Dr., Erzincan Binali Yıldırım University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Turkish Language
and Literature

e-posta /e-mail: ozkandasdemir@hotmail.com

Orcid: 0000-0002-4308-3710

Atıf/©: Daşdemir, Özkan (2025). Hüthütün Halk Hekimliğinde Kullanımına İlişkin Bir Metin, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 18, Sayı 1, ss. 36-47

Citation/©: Daşdemir, Özkan (2025). A Text on the Use of Hoopoe in Folk Medicine, *Erzincan University Journal of Social Sciences Institute*, Year 18, Issue 1, 36-47

Makale Bilgisi / Article Information:

Makale Türü-Article Types :	Araştırma/Research
Geliş Tarihi-Received Date :	25.02.2025
Kabul Tarihi-Accepted Date :	06.05.2025
Sayfa Numarası-Page Numbers:	36-47
Doi :	10.46790/erzisosbil.1646482

Notlar/Notes

Etik Kurul Bilgisi (Varsa)

Daha Önce yapılmış bir çalışma ise detayları buraya yazılacaktır.

Yazar(lar), herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Turnitin/Ithenticate/İntihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir

Screened for Plagiarism by **Turnitin/Ithenticate/İntihal**

Licenced by CC-BY-NC ile lisanslıdır

HÜTHÜTÜN HALK HEKİMLİĞİNDE KULLANIMINA İLİŞKİN BİR METİN

A Text on the Use of Hoopoe in Folk Medicine

Özkan DAŞDEMİR

Öz:

Kur'an'daki "Süleyman Peygamber ve Sebe Melikesi" kıssasında kayıtlı olan hüthüt ile ilgili Türk yazılı ve sözlü kültür ortamlarında geniş bir literatür ortaya çıkmıştır. Yazılı kültür ortamında sıklıkla işlenen bir motif olan hüthüt; Türk efsane, masal ve halk hikâyelerine konu olmuştur. Türkçede ibibik ve çavuşkuşu adlarıyla da bilinen hüthüt hakkında zamanla çeşitli inanmalar ortaya çıkmıştır. Bu makalenin konusu olan hüthütün halk hekimliği uygulamalarında kullanımına ilişkin metin California Üniversitesi Los Angeles (UCLA) Kütüphanesi LSC.0896 numaralı Türkçe El Yazmaları Koleksiyonundaki bir cönkte kayıtlıdır. Elimizdeki metne göre halk hekimliğinde hüthütün kullanımına dair önermeleri dinî-sihri ve tıbbi uygulamalar olarak iki grupta toplamak mümkündür. Söz konusu metinde bildirilen halk hekimliği önermeleri muhtelif tıp risale ve kitaplarından derlenerek tertip edilmiş olmalıdır. Hüthüt ile ilgili dinî-sihri ve tıbbi uygulama örnekleri Türk halk hekimliği bağlamında muhtelif sağaltma ve önleyici işlevler yanında inanmaya dayalı folklorik tutumlar hakkında da önemli bilgiler içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Hüthüt, halk hekimliği, cönk.

Abstract:

A wide range of literature has emerged in Turkish written and oral culture environments regarding the hoopoe recorded in the story of "Prophet Solomon and the Queen of Sheba" in the Quran. A motif frequently used in written culture, the hoopoe has become the subject of Turkish legends, tales and folk stories. Various beliefs have emerged over time regarding the hoopoe, also known as *ibibik* and *çavuşkuşu* in Turkish. The text on the use of the hoopoe in folk medicine practices, which is the subject of this article, is recorded in a conk in the Turkish Manuscripts Collection of the University of California, Los Angeles (UCLA) Library, numbered LSC.0896. According to the text we have, it is possible to categorize the suggestions regarding the use of the hoopoe in folk medicine into two groups as religious-magical and medical applications. The folk medicine suggestions reported in the text in question must have been compiled and arranged from various medical treatises and books. Examples of religious-magical and medical practices related to the hoopoe contain important information about folkloric attitudes based on belief as well as various healing and preventive functions in the context of Turkish folk medicine.

Keywords: Hoopoe, folk medicine, conk.

1. GİRİŞ

Türk kültür ortamında mitik Umay kuşu örneğindeki gibi imgesel kuşlar ve avcı-yırtıcı ongunlar dışında İslam bağlamından ödünçlenmiş birtakım kuş imajları da mevcuttur. Bu son gruba verilebilecek en bariz örneklerden biri hüthüt ile ilgi olanlardır. *Kur'an*'daki "Süleyman Peygamber ve Sebe Melikesi" kıssasından hareketle Türk kültür ortamında hüthüt ile ilgili geniş bir literatür ortaya çıkmıştır. Yazılı kültür ortamında sıklıkla işlenen bir motif olan hüthüt; Türk efsane, masal ve halk hikâyelerine de konu olmuştur (Daşdemir, 2015). *Kur'an*'da (Neml 27) ismi Hazreti Süleyman ile birlikte anılan hüthüt, Süleyman Peygamber'in mektubunu Sebe Melikesi'ne ileten kuştur. Türkçede ibibik ve çavuşkuşu adlarıyla da bilinen bu kuş, annesi ölünce ona uygun bir mezar buluncaya kadar onu başının üstünde ve sırtında taşıdığı için anne sevgisi ve saygısının en soylu örneğini göstermiştir. İnanışa göre annesini sırtında taşıdığı için sırtı kahverengi olan hüthütün öldürülmesini Hazreti Muhammed yasaklamıştır. Eti de haram sayılmıştır (Akalin, 1993: 93). Ayrıca hüthütün kokusu, başındaki tepeliği, kafese konulmayışı ile ilgili Türk dünyasında yaygın efsaneler bulunmaktadır (Dıykanbayeva, 2004: 318-319; Öger, 2008: 693; Daşdemir, 2017: 315-316). Anlatı bağlamında oldukça zengin bir literatüre konu olan hüthütün kültürel bir olgu olarak halk hekimliğinde kullanılmasına ilişkin uygulamalar örnek bir metin üzerinden ele alınarak bu makalenin konusunu teşkil etmektedir.

2. HÜTHÜTÜN HAVÂSS-I ECZÂSI

Türk halk kültürünün en önemli yazılı kaynakları arasında olan cönklerde halk hekimliği ile ilgili çok kıymetli metinler mevcuttur. Böyle bir metin California Üniversitesi Los Angeles (UCLA) Kütüphanesi LSC.0896 numaralı Türkçe El Yazmaları Koleksiyonundaki bir cönkte kayıtlıdır. Koleksiyonun 1433 numaralı el yazması olan bu cönk 19. yüzyıla ait olup 240x125 mm ölçülerindedir. 70 varaktan müteşekkil cönkte bu makalenin konusunu teşkil eden "Hüdhüdün Havâss-ı Eczâsı Beyân Olunur" başlıklı metin dışında muhtelif manzumeler, Hadis-i Şerif, Hazreti Ali'den rivayet olunan bir menkıbe, nazar ve baş ağrısı için dualar kayıtlıdır.

Elimizdeki metne göre halk hekimliğinde hüthütün kullanımına ilişkin önermeleri dinî-sihri ve tıbbi uygulamalar olarak iki grupta toplamak mümkündür. Metinde hüthütün sağ kanadından en uzun olan tüyün hepsinden makbul olduğu bildirilmiştir. Bu hüküm bile başlı başına dinî-sihri bir hususiyet taşımaktadır. Ayrıca metinde sıkça geçen tütsüleme uygulamaları her iki gruba uygun örneklerle karşımıza çıkmaktadır.

1. Dinî-Sihri Önermeler: Bu gruptaki uygulamalar zaman zaman çeşitli nesneler yardımıyla takdim edilmektedir. Hüthütün yuvasından alınan toprak, susam yağı, buğday unu, geyik derisi, yün, reçine, mersin ağacının yaprağı, yeni elbise bu bağlamdaki destekleyici nesnelerdir. Ayrıca çeşitli sihir sözleri ve tekerlemeler de dinî-sihri uygulamaları destekleyen bir dizi örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Metindeki dinî-sihri uygulama önermeleri şu şekildedir:

Unutkanlık için: Hüthütün gözü unutkan kişinin üzerine asılırsa unuttuğunu hatırlar.

Mekânı harap etmek için: On adet hüthüt yakalanır, tüyleri yolunup bir haneye ya da bir dükkâna atılırsa o mekân harap olur, bir daha mamur olmaz.

Kilo almak için: Hüthütün bağırsağı alınıp kanı çokça akıtılıp zayıf olan kimsenin üzerine asılırsa yararı olur.

Emniyet ve itibar için: Ölmüş hüthütün burnu koparılıp derisinden üzerine bir miktar sarılır ve kişinin üzerinde taşınırsa o kimsenin malına hiç zarar gelmez, padişah katında izzet ve ikram sahibi olur.

Özgürlüğe kavuşmak için: Hüthütün yuvasından bir avuç toprak alınıp zindana atılırsa mahpuslar kurtulur.

Nazar ve sağlık için: Hüthütün tırnaklarından biri koparılıp çocuk ya da başkalarının üzerine bağlanırsa o kişilere kötü bakış isabet etmez. Taşındığı sürece sıhhaten geri kalınmaz.

Ağacı meyveden kesmek için: Hüthütün kuyruğundan ve kanından bir miktar alınıp bir ağaca asılırsa asla meyve vermez ve sürekli kanı akar.

İsteneni elde etmek için: Hüthütün dili susam yağına batırılıp dil altına konsa ve birinden hacet istense hacet yerine gelir.

Hasma karşı zafer için: Hüthütün tüyü bir kişinin üzerindeyken hasımlık edilirse hasma karşı galip olunur, fırsatlar bulunur ve eti pişirilip yenirse daha da yararlıdır.

Birini kendine bağlamak, boyun eğdirmek ve murada ermek için: Bu hususla ilgili altı hüküm vardır:

Hüthütün beyni çıkarılıp un ile yoğrulup çörek yapılır, gölgede kurutulur ve bir kimseye yedirilirse, yediren kişi de “Ya fülân ibni fülân! Sana hüthüt yedirdim. Benim sözümü dinleyesin, bana ram olasın ve bana hazır ve amade olasın.” derse, bu sözü hüthütün Hazreti Süleyman’a amade olduğu gibi söylerse onu yiyen kişi, yedirene gayet muhabbet eder.

Hüthütün derisi sol pazıya bağlanıp burnu ve dili alınarak aşağıdaki esma geyik derisine yazdırılır ve içine konulur. Sonra da boz, siyah veya kırmızı yün ile bağlanıp murat edilen kimsenin girip çıkacağı kapının eşiği altına gömülürse o kişiden muhabbet, meyil ve istekten ne murat edilirse ulaşılır. Yazılacak esma şöyledir:

(حطر مطر مانور ياسل وصفا سل تمت)

Hüthüt boğazlandıktan sonra kurutulur, bir miktarı mastaki denilen reçine ve diğeri mersin ağacının yaprağından yirmi bir varak ile karıştırılıp murat edilen kişiye koklatılırsa bunu yapan kişiye muhabbet eder.

Hüthütün sağ gözü yeni bir giysi içinde sağ pazıya bağlanır, murat edilen kişinin yanına varılırsa elbette görenler âşık olur.

Hüthütün sol kanadı yakılır, murat edilen kişinin yolu üzerine külü dökülürse o kişi küle basınca bunu yapana âşık olur.

Hüthütün burnu ve sağ kanadından bir tüy, bir deri içine sarılır, murat edilen kimsenin ve annesinin adı yazılarak bu tertibi yapan kişinin üzerine asılırsa murat edilen kişi ona abartılı bir şekilde muhabbet eder ve âşık olur.

Büyüden korunmak için: Boğazlanmış hüthüt bir eve asılırsa ev sahibi sihirden emin olur.

İnsanların muhabbetini kazanmak için: Hüthütün alt çenesi bir kimsenin üzerine asılırsa insanlar o kişiye muhabbet eder.

Büyülenmiş ya da mecnun olmuş kişi için: Mecnun olmuş ya da sihirle etki altına alınmış kimseye hüthütün teriyle tütsü olursa o kişi şifa bulur.

Cinsel iktidarsızlık için: Cimadan kesilmiş kimse hüthütün etiyle tütsülense şifa bulur.

Bir haneden birini ebediyen ayırmak için: Hüthütün sol kanadından üç tüy alınıp üç gün boyunca güneş doğmadan önce bir hane süpürülse ve süpüren kimse: “Bu mekândan toprak gittiği gibi, bu mekândan fülân ibni fülân dahi gide!” dese o kişi o mekândan gidip bir daha da gelmez.

2. Tıbbi Önergeler: Bu gruptaki uygulama örneklerinde tütsünün biyolojik ve kimyevi tesirlerine vurgular yapılmaktadır. İlgili dizideki destekleyici nesneler sedef otu ve şırlağan yağıdır. Metinde geçen tıbbi uygulama önergeleri şu şekildedir:

Haşerat için: Hüthütün tüyü yakılarak tütsü yapılırsa ortamda haşerat kalmaz.

Zekâyâ fayda ve unutkanlık için: Bu hususla ilgili iki hüküm vardır:

Hüthütün kalbi pişirilip yenilirse unutkanlığı giderir ve zekâyı artırır. Bu tertip kahve çekirdeğinden daha yararlıdır.

Hüthütün yüreğinden kebab yapılıp sedef otu ile yenilirse hafızaya ziyadesiyle yararlıdır.¹

Gözde kıl bitmesi için: Hüthütün kanı bir sedefin içine konulup kıl biten göze damlatılırsa kıl giderilir.

Hayız kanını dindirmek için: Hüthütün kuyruğundan ve kanından bir miktar alınıp kadına bağlanırsa kanı sakinleşir.

Saç ve sakal boyamak için: Kıl boyamak murat edilirse hüthütün bağırsağı kurutulup şırlağan yağıyla dövülerek ezilir, dilenen kişinin saçı ya da sakalı üç gün yağlanır, o kişinin kılları simsiyah olur.

Göz akı için: Hüthütün kanı sıcakken ortaya çıkan göz akına damlatılırsa defolur.

Güvercin yuvasını korumak için: Güvercin yuvası hüthütün iliği ile tütsülenirse güvercine eziyet veren şeyler yuvaya yaklaşamaz.

SONUÇ

Türk halk hekimliği uygulamalarının kökleri Türklerin tarih sahnesinde yer aldıkları en eski çağlara kadar uzanmaktadır. Oldukça eski bir geçmişe sahip olan bu tür geleneksel sağaltma uygulamaları bir yandan sözlü kültür etkileşimiyle; diğer yandan yazılı kültür ortamında telif, tercüme ve uyarlama teknikleriyle kaleme alınan tarihî tıp metinlerinin etkisiyle bir gelişme ve dönüşme göstermiştir. Bu makaleye konu olan hüthütün Türk halk hekimliği uygulamalarında kullanımına dair önermeler söz konusu kültürel etkileşime uygun örnekler içermesi bakımından dikkat çekicidir. Hüthüt başlangıçta Türk kültür ortamında pek ilgi çekici bulunmamış olmalıdır. Ancak Türklerin İslam kültür dairesine girmesinden sonra, özellikle *Kur'an*'daki “Süleyman Peygamber ve Sebe Melikesi” kıssasından hareketle, anlatılarda yaygın bir motif olarak kullanılmış, halk inanışları içinde de yer almaya başlamıştır. Hüthüt ile ilgili zengin halk hekimliği örneklerinin yer aldığı “Hüdhüdün Havâss-ı Eczâsı Beyân Olunur” başlıklı metinde yer alan referanslar ve rivayet kaynakları bu imgenin İslam bağlamından ödünçlendiği yönündeki tezimizi doğrular niteliktedir. Söz konusu metinde bildirilen halk hekimliği önermeleri muhtelif tıp risale ve kitaplarından derlenerek tertip edilmiş olmalıdır. Hüthüt ile ilgili dinî-sihri ve tıbbi uygulama örnekleri Türk halk hekimliği bağlamında muhtelif sağaltma ve önleyici işlevler yanında inanmaya dayalı folklorik tutumlar hakkında da önemli bilgiler içermektedir. Hüthüt geleneksel bir kabul olarak her ne kadar Hazreti Muhammed'e dayandırılan bir emirle koruma altına alınmış olsa da halk hekimliği uygulamalarında bu dokunulmazlık zırhının ortadan kaldırıldığı görülmektedir. Bu durum dinî referansla üretilmiş halk kültürü unsurlarının farklı bağlamlardaki tezadını gözler önüne serdiği gibi, tabuların hekimlik uygulamalarındaki esnekliğini göstermesi bakımından da ayrıca önemlidir.

REFERENCES/KAYNAKÇA

- AKALIN, L. S. (1993). *Türk Folklorunda Kuşlar*, Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları.
- DAŞDEMİR, Ö. (2015). *Davutoğlu Süleyman Hikâyesi -Metinlerarası Bir Okuma-*, Erzurum: Fenomen Yayıncılık.
- DAŞDEMİR, Ö. (2017). “Davutoğlu Süleyman Hikâyesinde Kuşların Menşei İle İlgili Açıklayıcı Bilgiler”, *Kuş Dili -Dilde, Edebiyatta ve Sanatta Kuşlar-*, ed. Emine Gürsoy Naskali, İstanbul: Dergâh Yayınları, 308-327.
- DIYKANBAYEVA, A. (2004). *Kırgız Efsaneleri Üzerinde Bir Araştırma (İnceleme-Metin)*, Yayımlanmamış doktora tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖGER, A. (2008). *Uygur Efsaneleri Üzerinde Bir Araştırma (İnceleme ve Metinler)*, Yayımlanmamış doktora tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EK1: METİN**Hüdhüdün Havâss-ı Eczâsı Beyân Olunur**

Hüdhüdün yeleginden bir oda buhûr olursa hevâm ve haşerâtı men eder. Hüdhüdün gözi unutkan kimsenin üzerine asılsa unuttığını tezekkür ve derhâtır ede. Hüdhüdün kalbi kebâb olup tenâvül olursa sezâb ile bu hâsiyyeyi eder ki bed-hıfz ve zekâyâ nâfi'dür ve bir nesne unutmaz. Habb-ı kahveden bu enfa' ve eslemdür. Bir kimse on hüdhüd tutup tüyünü yolup bir hâneye ya bir dükkâna atsa o mekân harâb olur, bir dahi ma'mûr olmaz. Bir kimse hüdhüdün bağırsağını alup kanı çok akup za'îf olan kimsenin üzerine assa nef' vere. Bir kimse ölmüş hüdhüdün burnını koparup derisinden üzerine bir mikdâr sarup üzerinde oldukça ol kimsenin bir nesnesi telef olmaya ve meclis-i pâdişâha varsa pâdişâh anuñ hâtırın sorup ikrâm eyleye ve merâmını edâ eyleye. Bir kimse hüdhüdün yuvasından bir avuc toprak alup zindâna atsa ne kadar mahbûslar var ise cümle çıkup halâs ola. Bir kimse hüdhüdün tırnakların birin koparup sabîniñ ve gayrınıñ üzerine bağlasa çeşm-i bed isâbet eylemeye. Mâdâm üzerinde oldukça sıhhatden gerü kalmaya. Bir kimse hüdhüdün kuyruğundan ve kanından bir mikdâr alup bir ağaca assa kat'â meyve-dâr olmaya ve dâ'im kanı aka. Avrete bağlasa kanı sâkin ola. Hüdhüdün dilini bir kimse alup şırlağan yağına batırup dili altına kosa ve bir kimseden hâcetini istese hâcetini kazâ ede. Ve hüdhüd yelegini bir şahıs üzerinde götürüp hasmıyla muhâsama eylese hasmına gâlib ola ve hâceti kazâ ola ve ziyâde fırsat bula. Ve etini bişürüp yemek kavlince nâfi'dür. Ve hüdhüdün beyni çıkarılıp un ile hamîr olup çörek yapıp ve gölgede kurudup bir kimseye yedirilse ve yediren kimse "Ya fülân ibni fülân! Saña hüdhüd yedirdim. Benim sözümü dinleyesin, baña râm olasin ve baña hâzır u âmâde olasin." Hazreti Süleymân 'aleyhisselâma hâzır olduğu gibi söyleye. Anı yiyen, yediren kimseye gayet muhabbet ede. Hüdhüdün derisini alsan ve sol bâzûña bağlasan, burnını ve lisânını dahi alsan ve şu esmâları geyik derisine yazdırsan ve anuñ içine kosañ, boz yün ile yâhûd siyâh yâhûd kırmızı yün ile bağlayup murâd etdiği kimsenin girüp çıkacağı kapunuñ eşigi altına defneyleseñ ol kimseden muhabbet ve meyl ve kabûl-i ricâdan ne murâd ederseñ nâ'il olursuñ. Yazılacak isim budur:

(حطر مطر مانور ياسل وصفاسل تمت)

Hüdhüdün kanını bir sadeñ içine koyup kıl biten göze damladılrsa kılını giderür. Bir hüdhüdi boğazlasan ve kurudup döksen, bir mikdârı mastaki ile ve mersin dedikleri yemiş ağacının yaprağından yigirmi bir varak ile karışdırub murâd etdiği kimseye kohulatsan saña muhabbet ede. Hüdhüdün sağ gözünü bir hırka-i cedîde içinde sağ bâzûña bağlasan, murâd etdiği kimsenin yanına varsañ elbetde görenler saña âşık ola. Kıl boyamak murâd eyleseñ hüdhüdün bağırsağını ahz eyle ve kurudup şırlağan yağıyla sahke eyle, murâd etdiği kimsenin başını ya sakalını üç gün yağla, ol kimsenin kılı ziyâde siyâh ola. Ve hüdhüdün kanı ısıcak iken göze ârız olan beyâza damladılrsa def' ede. Hüdhüdün iligi ile kebûter-hâne buhûr olursa gögercine eziyyet verir nesne yaklaştırmaya. Boğazlanmış hüdhüd bir hâneye asılsa ol hâne sâhibi sihrden emîn ola. Bir kimse, üzerine hüdhüdün alt çeñesini asa, nâs kendüye muhabbet ede. Hüdhüdün 'arakıyla mecnûna buhûr olursa ya sihr olunmuş kimse buhûr olursa şifâ ola. Hüdhüdün lahmıyla cimâ'dan munkatı' olan kimse buhûr olursa şifâ ola. Câbir rahimehullah eydür: Hüdhüdün yüregi kebâb olup sezab ile tenâvül olursa hıfza ziyâde nâfi'dür. Hüdhüdün sol kanadından üç yelek alınıp üç gün -kable tulû'-i şems- bir hâne süpürölse ve süptüren kimse: "Bu mekândan toprak gitdiği gibi, bu mekândan fülân ibni fülân dahi gide!" dese o şahıs o mekândan gidüp bir dahi gelmeye. Hüdhüdün sol kanadı ihrâk olup murâd etdiği kimsenin yolu üzerine küli dökölse ol kimse aña basınca saña kemâl-i muhabbet ede, âşık ola. Hüdhüdün burnı ve sağ kanadından bir yelek, bir deri içine sarılıp anı üzerine assan, murâd etdiği mecnûnuñ ve anasınıñ ismiyle, mübâlağa ile saña muhabbet ede. Hüdhüdün sağ kanadından en uzun olan yelek, cümlesinden makbûldür.

EK2: TIPKIBASIM

[illegible]

اولیٰ فی کبی سولیم افی بیعه بدیرت کیمیه غیت محبت اید هه هه دینی
 اسن و صله بازو که بعلک بدین و سنن و سنن اسن و سوسان
 کیک ریسنه یازرین و اولیٰ ایکنه قساک بدین اید باخو سلاه
 یاخو قوژک یول اید باغلیق واد ایندی کیک کیم نیک نجه کیر و جیفه
 قیدن ایکنی الته رفه ایکن اولیٰ کیم محبت و سول و قبله جبار
 نه واد ایدرین نالی اولورین یازنه جده اسم بدور
 (حضر مطر ما نور یا سول و صفاسل مت) هه هه قه جده ناک
 ایکنه قویق قیل بته کوزه طه رس قیلن کیر بره هه بوغاریک و قور
 دوک بقدار مصطکی اید و رسه دیدلک یسه اغچانک باراغده یدر
 برورم اید فارشدر واد ایندی کیک کیمیه قوه نسل کما محبت اید
 هه هه صلیق کوزنی خرقه هه کیر ایکنه صلیق بازو که باغلیق واد ایندی
 کیم نیک یانه وارسن البه کما عشا واد قیل بدیرت واد ایندی
 هه هه باغ صغنی اخذ اید و قورید و شیرغه یاغده سحر اید واد ایندی
 کیم نیک بشتی صغنی افق کور یاغده اول کیم نیک قیل یازنه سلاه
 و هه هه قه ای صبحو اید کوزه عاصه اولام بیته طه رس و فغ اید
 هه هه ایکنی کیر خانه کور اولنه کورجه اوت ورنش باقشیم
 بوغاریک هه هه بخانه یه اصل اول خانه صغنی سی اید اول کیم
 اوزنه هه هه الته جگه سنی اصل ناک کور محبت اید هه هه عقیق
 محبت کور اولنه باسی اولنه کیم کور اولنه شفا اول هه هه لحیه
 جهمه منقطع اولام کیم کور اولنه شفا جبار حمله اید هه هه
 بدیرک کباب اولنه شراب اید تناول اولنه حفظ یازنه نافه هه هه
 صله قنارنه افق یکن الته افق کور قیل طلوع الشمس خانه سول

96
 و سوره کعبه بومکانه طبره کنیک کی بومکانه قله اینه قله دخی
 کعبه رب او شحص او مکانه کعبه رب بر دخی کعبه ههک صله
 قنارک افره اولغه مار اندیکان کعبه ناک یوله اوزینه کوله
 دوکله اول کعبه انا صبحه کماله محبت ایه عاقله انا ههک بونه
 و صلاغه قنارک بر بیک بر درک اینه صلاویه انا اوزینه اصلاک
 مار اندیکان مجتدک و انانک اسحیه مبالغه انا کما محبت ایه
 ههک صلاغه قنارک انا اوزینه اولان بیک جه شنه مقبوله

مح
 محله اولوکنه رویت اولیکه کلب اوکله عجب لبار اینه بر اراهم اهرام
 نص ایه نه ارسله طبره ایدک اراهم اهرام بود عجب او قنارک
 اللهم احسننا بعینک التي لا تنام واحفظنا برکتک الذی لا یزول
 وارحمنا بقدرتک علینا لا تمک و انت رجاؤنا
 یا ارحم یا الله یا الله یا الله

بعض علماء محققین بوردیک خفک و قنارک و غما کتبیجه
 شه ایک آیت کعبه یه مارک کعبه یه محبت اینه ههک صلاویه کعبه
 مبارک ایدوب دتخله اوزینه برسم اید اراصله طبره و انانک
 نینه کلانله ههک بر صلاویه اید نفع ایدر اول ایک ایدک ههک صلاویه
 جه سنی جامع در اول ایک یال خفک حیر اولغ کوله باغی
 خفک زیت باغی انا یا ههک صلاویه باغی انا حیر اولغ ایدر اوزینه
 باغی قنارک بونک انا انانک اعضارک یا غلغله جه کله کبی و سلاویه
 اعضارک طابع اینه مضرب کبی و برک اغری کبی و سلاویه

EXTENDED SUMMARY

The images related to the hoopoe were borrowed from the Islamic context to the Turkish cultural environment. Based on the story of “Prophet Solomon and the Queen of Sheba” in the Quran, a wide literature on the hoopoe emerged in the Turkish cultural environment. The hoopoe, a motif frequently used in written culture, has also been the subject of Turkish legends, tales and folk stories. The hoopoe is the bird that delivered the letter of the Prophet Solomon to the Queen of Sheba. Various beliefs have emerged over time about the hoopoe, also known as *ibibik* and *çavuşkuşu* in Turkish.

The text we have regarding the use of hoopoe in folk medicine practices is recorded in a conk in the Turkish Manuscripts Collection numbered LSC.0896 at the University of California, Los Angeles (UCLA) Library. In the conk, which is manuscript numbered 1433 of the collection, in addition to the folk medicine text that is the subject of this article, various poems, a Hadith, an anecdote narrated from Ali, His Holiness, and prayers for the evil eye and headache are recorded.

According to the text we have, it is possible to group the suggestions regarding the use of hoopoe in folk medicine into two groups as religious-magical and medical practices. In the text, it is stated that the longest feather on the hoopoe's right wing is acceptable from all. This provision alone has a religious-magical feature. In addition, the frequently mentioned incense practices in the text appear with examples suitable for both groups. Religious-magical suggestions are occasionally presented with the help of various objects. Soil taken from the hoopoe's nest, sesame oil, wheat flour, deer skin, wool, resin, myrtle leaves, and new clothes are the supporting objects in this context. In addition, some magic words and rhymes appear as a series of examples supporting religious-magical practices. The religious-magical practice suggestions in the text are related to the following: For forgetfulness and intelligence. To ruin a place. To gain weight. For security of property and reputation. To gain freedom. For evil eye and health. To cut down the fruit of the tree. To obtain what is desired. For victory over an enemy. To make someone fall in love with you, to submit and achieve your wish. To protect from magic. To gain people's love. For a bewitched or possessed person. For sexual impotence. To separate someone from a household forever.

In the examples that can be classified as medical application suggestions, the biological and chemical effects of incense are emphasized. The supporting objects in this series are rue and rue oil. The medical application suggestions in the text are related to the following: For insects. For forgetfulness and intelligence. For hair growth in the eyes. To stop menstrual bleeding. For dyeing hair and beard. For the whites of the eyes. To protect pigeon nests.

The roots of Turkish folk medicine practices date back to the earliest times when the Turks took their place on the stage of history. Like other nations, the Turks have been in mutual cultural exchange with the societies they have interacted with throughout history. During this process, practices related to folk medicine have developed and transformed under the influence of historical medical texts written through copyright, translation and adaptation. The hoopoe was not initially found very interesting in the Turkish cultural environment, but it became a widespread motif inspired by the story of “Prophet Solomon and the Queen of Sheba.” The references and sources of narration in the text titled “Hüdhüdün Havâss-ı Eczâsı Beân Olunur”, which includes rich examples of folk medicine related to the hoopoe, also confirm our thesis that this image was borrowed from the Islamic context. The folk medicine propositions stated in the text in question must have been compiled and arranged from various medical treatises and books. Examples of religious-magical and medical practices related to the hoopoe contain important information about folkloric attitudes based on belief as well as various healing and preventive functions in the context of Turkish folk medicine.

SONNOTLAR

ⁱ Metne göre bu rivayet Câbir'den nakildir. Burada adı geçen Câbir, başta kimya olmak üzere, tıp, astronomi, matematik, felsefe konularında çalışmaları olan Ebû Mûsâ Câbir b. Hayyân b. Abdullâh el-Kûfi olmalıdır.